

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูสุศึกษาาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อมรณศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสุศึกษา ตามตัวแปร เพศ ประสบการณ์ การสอน และภูมิหลังการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ซึ่งประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของครูสุศึกษาที่มีต่อมรณศึกษา ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับมรณศึกษา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูสุศึกษาาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สังกัดกองการมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2532 จำนวน 600 คน ได้รับแบบสอบถามคืนมา 575 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.80 จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิม เลขคณิต (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญและทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีดูกี (เอ) [Tukey (a)] แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเสี่ยง

สรุปผลการวิจัย

(1) ครูสุศึกษาาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนรัฐบาล เป็นเพศชายร้อยละ 61.04 เป็นเพศหญิงร้อยละ 38.96 ครูสุศึกษาาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 47.30 มีอายุระหว่าง 30-34 ปี รองลงมาร้อยละ 24.18 มีอายุระหว่าง 35-39 ปี และร้อยละ 18.80 มีอายุระหว่าง 25-29 ปี ร้อยละ 97.22 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 87.65 สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 6.43 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท มีเพียงร้อยละ 5.91 เท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 56.25 ของครูสุศึกษาเรียนวิชาเอกหรือโทสุศึกษา ร้อยละ 30.61 เรียนวิชาเอกหรือโทพลศึกษา และร้อยละ 12.87 เรียนวิชาเอกหรือโทในสาขาอื่น ร้อยละ 51.30 ของครูสุศึกษามีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี รองลงมาร้อยละ 40.35 ปี ประสบการณ์การสอน 5-10 ปี และร้อยละ 8.35 มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี ระยะเวลาที่สอนวิชาสุศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายระยะเวลา

ที่สุดคือ 4-6 ปี ร้อยละ 28.70 รองลงมาคือ 1-3 ปี ร้อยละ 27.30 และสอนมานาน 7-9 ปี ร้อยละ 21.74 ร้อยละ 83.48 เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตายของบุคคลอื่น และ ร้อยละ 16.52 ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตายของบุคคลอื่น โดยร้อยละ 38.96 ผู้ตายเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นคนอื่น รองลงมาร้อยละ 29.74 ผู้ตายเกี่ยวข้องกับในฐานะญาติสนิทในครอบครัว และร้อยละ 18.61 เกี่ยวข้องในฐานะเพื่อน การคิดถึงความตายของตนเองครูสุศึกษาส่วนใหญ่คิดถึงนานๆ ครั้งร้อยละ 62.08 ไม่เคยคิดถึงความตายร้อยละ 22.61 และคิดถึงความตายบ่อยครั้งร้อยละ 15.30 การคิดถึงความตายของญาติสนิทและผู้ใกล้ชิดครูสุศึกษาส่วนใหญ่คิดถึงนานๆ ครั้งร้อยละ 64.87 คิดถึงความตายบ่อยครั้งและไม่เคยคิดถึงเลย ร้อยละ 17.91 และ 17.22 ตามลำดับ

(2) ครูสุศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความคิดเห็นต่อมรณศึกษาด้านต่างๆ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วย เรียงตามลำดับคะแนน เฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. ด้านจุดมุ่งหมายของการสอนมรณศึกษา

- 1.1 ครูสุศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 ข้อ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และ เห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข
- 1.2 ครูสุศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วย 10 ข้อ คือ
 - 1.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนไม่ประมาทในเรื่องความตายและไม่ละเลยที่จะทำความดี เมื่อมีชีวิตอยู่
 - 1.2.2 เพื่อให้ผู้เรียน เห็นคุณค่าและความสำคัญของชีวิตอย่างถูกต้อง
 - 1.2.3 เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของความตาย
 - 1.2.4 เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติได้ถูกต้องตามกฎหมาย ลัทธิ ประเพณี ศาสนา เมื่อมีความตายเกิดขึ้น
 - 1.2.5 ให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ในสังคมที่อาจเกิดขึ้นหลังความตาย และสามารถป้องกันแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม

- 1.2.6 ให้มีความรู้ความเข้าใจถึงเกณฑ์การตัดสินความตายในทาง การแพทย์และทางกฎหมาย
- 1.2.7 เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ทักษะเกี่ยวกับความตายต่อผู้อื่น อย่างเหมาะสม
- 1.2.8 เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจถึงอาการ และอาการแสดง ของบุคคล เมื่ออยู่ในภาวะใกล้ตาย
- 1.2.9 เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการ เตรียมตัวที่จะ เผชิญ กับความตายทั้งของตนเองและผู้อื่น
- 1.2.10 เพื่อให้ เข้าใจและสามารถวิเคราะห์แนวคิดและความ เชื่อ ต่างๆ เกี่ยวกับความตายได้อย่างเหมาะสม

2. ด้าน เนื้อหาการเรียน

- 2.1 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 ข้อ คือ มรณศึกษาที่บรรจุในหลักสูตรควรประกอบด้วย เนื้อหา เรื่องการดูแล สุขภาพ เพื่อให้ชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข
- 2.2 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วย 16 ข้อ คือ
 - 2.2.1 ธรรมชาติของชีวิต ความหมายของการ เกิดและการตาย
 - 2.2.2 สาเหตุของการตาย
 - 2.2.3 กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก กฎหมายเงินทดแทน
 - 2.2.4 การช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในภาวะใกล้ตายและผู้ใกล้ขีด
 - 2.2.5 ปัญหาและผลกระทบที่อาจ เกิดขึ้นในสังคมอันสืบ เนื่องมาจาก ความตาย
 - 2.2.6 การดำเนินการบริจาคอวัยวะและอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล
 - 2.2.7 การจัดการศพทางประเพณี วัฒนธรรม ของลัทธิศาสนาต่างๆ
 - 2.2.8 การจัดการศพทางกฎหมาย
 - 2.2.9 การสูญเสีย เมื่อมีความตาย เกิดขึ้น
 - 2.2.10 สังคมไทยกับ เรื่องความตาย

- 2.2.11 อาการและอาการแสดงของบุคคลที่อยู่ในภาวะใกล้ตายและ
ผู้ใกล้ขีด
- 2.2.12 การประกันชีวิต
- 2.2.13 ความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความตาย
- 2.2.14 เกณฑ์ตัดสินความตายทางการแพทย์และทางกฎหมาย
- 2.2.15 การเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ขีด
- 2.2.16 แนวคิดต่างๆ ด้านศาสนาเกี่ยวกับการเกิดและการตาย

3. ด้านคุณสมบัติของผู้สอนมรรคศึกษา

- 3.1 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย 13 ข้อ คือ
 - 3.1.1 มีเทคนิคในการให้คำปรึกษาและรู้หลักในการแก้ปัญหา
 - 3.1.2 มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องมรรคศึกษา
 - 3.1.3 สามารถใช้ภาษาได้ถูกต้อง เข้าใจง่าย และเหมาะสมใน
การสื่อสาร
 - 3.1.4 มีความสามารถและเข้าใจการประเมินผลและวิธีสอน
 - 3.1.5 สามารถควบคุมความรู้สึกรู้ได้
 - 3.1.6 เป็นคนช่างสังเกต เข้าใจผู้เรียน
 - 3.1.7 ได้ผ่านการอบรมเกี่ยวกับมรรคศึกษา
 - 3.1.8 เห็นคุณค่า ความสำคัญและศรัทธาในเรื่องมรรคศึกษา
 - 3.1.9 มีความรู้ในเรื่องแหล่งบุคคลากรในการให้ความรู้และ
จัดการเกี่ยวกับความตาย
 - 3.1.10 ต้องเข้าใจภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับ
เรื่องความตาย
 - 3.1.11 ควรมีส่วนร่วมและทักษะในการสอน
 - 3.1.12 มีลักษณะของนักวิชาการ
 - 3.1.13 มีพื้นฐานความรู้ที่ดีในด้านการวิจัย

3.2 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ 2 ข้อ คือ

3.2.1 ผู้สอนมรณศึกษาควร เป็นครูผู้ศึกษา

3.2.2 ผู้สอนมรณศึกษาควร เป็นผู้มียุมาก

4. ด้านการจัดและดำเนินการสอนมรณศึกษา

4.1 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย 5 ข้อ คือ

4.1.1 โรงเรียนควรคำนึงถึงความพร้อมด้านต่างๆ เช่น หลักสูตร ครูผู้สอน ก่อนจะจัดและดำเนินการสอนมรณศึกษา

4.1.2 จัดสอนมรณศึกษาโดยสอดแทรกบางส่วน เข้าในวิชาสุศึกษา

4.1.3 จัดสอนมรณศึกษาโดยสอดแทรกบางส่วน เข้าในวิชาอื่นฯ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นต้น

4.1.4 จัดสอนมรณศึกษาแบบบูรณาการ

4.1.5 ควร เริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

4.2 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ 5 ข้อ คือ

4.2.1 ควร เริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาตอนต้น

4.2.2 ควร เริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

4.2.3 จัดสอนมรณศึกษาโดยแยกออกมา เป็นวิชาเฉพาะ

4.2.4 ควร เริ่มสอนมรณศึกษาในระดับอุดมศึกษา

4.2.5 ควร เริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

5. ด้านกิจกรรม สื่อการสอน และการวัดผลของการสอนมรณศึกษา

5.1 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย 12 ข้อ คือ

5.1.1 ควรมีตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวกับมรณศึกษาไว้ในห้องสมุด เพื่อให้ศึกษาค้นคว้า

5.1.2 ในการสอนมรณศึกษาควรใช้สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมประกอบการสอน เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ วีดิโอ แผนภูมิ เป็นต้น

- 5.1.3 ควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้เกี่ยวกับมรดกศึกษามารบรรยาย ประกอบบทเรียนบางบท หรือจัดการบรรยายพิเศษใน โรงเรียน
- 5.1.4 ควรมีการเล่าเรื่องจากข่าวหรือชีวิต และประสบการณ์จริง เกี่ยวกับความตายจะช่วยให้ นัก เรียน เข้าใจบทเรียน มรดกศึกษาง่ายขึ้น
- 5.1.5 ควรมีการวัดผลก่อน เริ่มสอน เพื่อทราบพื้นฐานและ ประสบการณ์ของผู้ เรียน
- 5.1.6 ควรจัดให้มีการอภิปราย เพื่อให้ผู้ เรียนมีส่วนร่วมและได้ แลก เปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เกี่ยวกับมรดกศึกษา
- 5.1.7 การวัดและประเมินผลการสอนมรดกศึกษา ควรประเมิน ร่วมหรือแฝงไปในขณะทำการสอนตั้งแต่ต้นจนจบบท เรียน
- 5.1.8 หลังมีการทดสอบ เพื่อวัดและประเมินผล ครูควร แจก ข้อสอบทันทีที่จะช่วยให้ผู้ถูกทดสอบได้ เรียนรู้ และรู้ข้อบกพร่อง ของตนเองจากแบบทดสอบด้วย
- 5.1.9 ควรประเมินผลโดยวิธีสัมภาษณ์ สทนา ชักถาม
- 5.1.10 ควรเปิดโอกาสให้ผู้ เรียนได้ประเมินผู้สอนในด้านต่างๆ ซึ่งผู้ เรียน เห็นว่าไม่มีประโยชน์ต่อผู้ เรียน
- 5.1.11 ควรมีการไปศึกษานอกสถานที่ เช่น พา นัก เรียนไปสุสาน ไปร่วมงานพิธีศพ ตามโอกาสที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้ เรียน เกิดประสบการณ์ตรง ในการเรียนมรดกศึกษา
- 5.1.12 ควรประเมินผลโดยการทดสอบด้วยแบบทดสอบในตอนท้าย ของบท เรียนนั้นๆ
- 5.2 ครูผู้ศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ 1 ข้อ คือ
- 5.2.1 การสอนมรดกศึกษาควรจัดให้มีการสอนแบบบทบาทสมมติ สร้างสถานการณ์ เกี่ยวกับความตายขึ้น เพื่อให้ นัก เรียน เกิด การเรียนรู้ได้ดีขึ้น

6. ด้านความคิด เห็นทั่วไป เกี่ยวกับมรณศึกษา

6.1 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วย 9 ข้อ คือ

6.1.1 สถาบันศาสนาควรมีส่วนร่วมในการสอนมรณศึกษาใน
โรงเรียนตามโอกาสอันควร

6.1.2 การเรียนรู้และ เข้าใจมรณศึกษา เพื่อยอมรับว่าความตาย
อาจเกิดขึ้นได้ เสมอ เพราะ เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน

6.1.3 มรณศึกษาจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ เตรียมพร้อมสำหรับ
เผชิญกับการ เปลี่ยนแปลงของชีวิตในอนาคต

6.1.4 มรณศึกษามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ควรนำมาสอนใน
โรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนมีประสิทธิภาพขึ้น

6.1.5 สื่อมวลชนควรมีส่วนช่วยให้ประชาชน เห็นความสำคัญของ
มรณศึกษา และมีทัศนคติที่ดีต่อการเตรียมตัว เพื่อ เผชิญ
ความตาย

6.1.6 สถาบันฝึกหัดครูควรจัดการสอนวิชามรณศึกษา เข้าไว้ใน
หลักสูตรด้วย

6.1.7 โรงเรียนควรมีกิจกรรมพิเศษ เกี่ยวกับมรณศึกษา เพื่อให้
ความรู้แก่บุคลากรทั่วไปในโรงเรียน

6.1.8 บ้านควรทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนการสอนมรณศึกษา

6.1.9 มรณศึกษาจะช่วยทำให้ เข้าใจชีวิตว่าเราอาจยึดความตายได้
เสมอ

6.2 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ 1 ข้อ คือ

6.2.1 การเรียนรู้เกี่ยวกับมรณศึกษา เพื่อไม่ให้คิดถึงความแก่
ความตายอีกต่อไป

(3) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสุศึกษาเกี่ยวกับมรรคศึกษา ตามตัวแปร เพศ ประสบการณ์การสอน และภูมิหลังการศึกษา

3.1 การเปรียบเทียบระหว่างความคิดเห็นของครูสุศึกษาเพศชาย กับ ครูสุศึกษาเพศหญิง พบว่าครูสุศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นในด้าน เนื้อหามรรคศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียง 1 ข้อคือ เรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิด โดยครูสุศึกษาเพศหญิงมีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุศึกษาเพศชาย

3.2 การเปรียบเทียบระหว่างความคิดเห็นของครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน พบว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องต่อไปนี้

3.2.1 ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของชีวิต

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีดูก็ (เอ) [Tukey (a)] พบว่า ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกันมีความคิดเห็น เรื่องให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2.2 มรรคศึกษาที่บรรจุในหลักสูตรควรประกอบด้วย เรื่องสังคมไทยกับเรื่องความตาย

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีดูก็ (เอ) พบว่า ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี กับครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี มีความคิดเห็นโดยส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปีมีความเห็นด้วยมากกว่าในเรื่องมรรคศึกษาที่บรรจุในหลักสูตรควรประกอบด้วย เรื่องสังคมไทยกับเรื่องความตายมากกว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี

3.2.3 ผู้สอนมรรคศึกษาควรมีเทคนิคในการให้คำปรึกษาและรู้หลักในการแก้ปัญหา

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีดูก็ (เอ) พบว่า ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความคิดเห็นในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรมีเทคนิคในการให้คำปรึกษาและรู้หลักในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2.4 ผู้สอนมรรคศึกษาควรสามารถควบคุมความรู้สึกรู้สึกได้

จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีตุ๊กกี (เอ) พบว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความคิดเห็น เรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรสามารถควบคุมความรู้สึกรู้สึกได้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี

3.2.5 ผู้สอนมรรคศึกษาควร เป็นผู้ที่มีอายุมาก

จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีตุ๊กกี (เอ) พบว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกันมีความคิดเห็นในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมากแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี และครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี

3.2.6 ควรมีการวัดผลก่อน เริ่มสอนมรรคศึกษา เพื่อทราบพื้นฐาน ประสบการณ์ของผู้เรียน

จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีตุ๊กกี (เอ) พบว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความคิดเห็นในเรื่องควรมีการวัดผลก่อน เริ่มสอนมรรคศึกษา เพื่อทราบพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี และครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี

3.2.7 การเรียนรู้เกี่ยวกับมรรคศึกษา เพื่อไม่ให้เกิดถึงความแตกความตาย อีกต่อไป

จากผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีตุ๊กกี (เอ) พบว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกันมีความคิดเห็น เรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับมรรคศึกษา เพื่อไม่ให้เกิดถึงความแตกความตายอีกต่อไป แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุบศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปีและน้อยกว่า 5 ปี

3.3 การเปรียบเทียบระหว่างความคิดเห็นของครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาต่างกัน พบว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องดังต่อไปนี้

3.3.1 การเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิด
จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีทูที (เอ)

พบว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทสุศึกษา กับครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทพลศึกษา มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทสุศึกษามีความเห็นด้วยในเรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิดมากกว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทพลศึกษา

3.3.2 ผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมาก

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีทูที (เอ)

พบว่า ครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมาก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาวิชาเอก/โทพลศึกษา มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทสุศึกษา

3.3.3 ผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นครูสุศึกษา

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้วิธีทูที (เอ)

พบว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นครูสุศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาวิชาเอก/โทพลศึกษา และครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาวิชาเอก/โทสุศึกษา มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาวิชาเอก/โทอื่น ๆ

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูสุศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อมรรคศึกษา ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยโดยรวมและ เฉพาะประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 เรื่อง คือ เรื่องเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้มีชีวิตรื่นยาวอย่างมีความสุข และ เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตรื่นยาวอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับสุชาติ โสมประยูร (2525:170) กล่าวไว้ว่า "สุขภาพเป็นเสมือนวิถีแห่งชีวิต สุขภาพสามารถจะนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิตได้ และนักเรียนควรจะได้รับการศึกษาเล่าเรียนในเรื่องสุขภาพเพราะจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อให้ นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสุขภาพดีและมีความสุข" ซึ่งสอดคล้องกับบทความของสุรีย์ จันทร์โสม (2525:39) ที่เขียนไว้ว่า เหตุผลของการดูแลสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตรื่นยาวนาน อาจเป็นเพราะไม่มีใครต้องการให้วาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าที่ครูเห็นความสำคัญของสุขภาพ เนื่องจากสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ของคนเรา และที่ครูมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายของการสอนรวมศึกษา และ เนื้อหาการเรียนตรงกัน อาจเป็นเพราะครูเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการสอน และ เนื้อหาที่จะสอนในเรื่องเดียวกัน ควรสอดคล้องกันซึ่งตรงกับโดเนลด์และเออร์เนสท์ (Donald and Ernest 1975:6) อย่างถึงในพรรณเพ็ญ ทนกล้า 2523:16) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการสอนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงกระบวนการสอนหรือวิธีจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ เลือกเนื้อหาวิชาและกิจกรรม ตลอดจนกระบวนการประเมินผลให้เหมาะกับนักเรียน

2. ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยในด้าน เนื้อหาการเรียนรวมทั้ง 16 เรื่อง และ เรื่องที่สำคัญคือ ธรรมชาติของชีวิต ความหมายของการเกิดและการตาย ซึ่งตรงกับยาร์เบอร์ (Yarber 1984:40-41) ได้เสนอเนื้อหาวิชาเรียนรวมศึกษาควรจะเกี่ยวกับเนื้อหาทางด้าน การแพทย์ ทางกฎหมาย สังคมวิทยา จิตวิทยา ศาสนา วิทยาศาสตร์ชีวภาพและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความตายและเสนอเรื่องวงจรชีวิต ความหมายของความตาย อยู่ในขอบเขตวิชาด้วยและวิลกูส (Willgoose 1982:155) ได้เสนอตัวอย่างคำถามเพื่อจุดความสนใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยภาพรวมของคำถามมีเรื่องความหมายของการตายทางชีววิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะครูสุขศึกษามีความเห็นว่าจะ เรียนรู้เกี่ยวกับความตายซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตก็ควรที่จะทราบความเป็นมาของชีวิตตั้งแต่เกิดซึ่งเป็นวัฏจักรหรือวงจร อันเป็นธรรมชาติของชีวิตของคนเราสมควรที่จะต้องเรียนรู้ และหากจะให้ เป็น

การดีและ เหมาะสมมากยิ่งขึ้นการกำหนด เนื้อหาใน เรื่องธรรมชาติของชีวิตควรจะสอดแทรกไว้ใน วิชาที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อได้ง่าย

ส่วนใน เรื่อง เนื้อหาหมวดศึกษาค้นคว้า เรื่องสาเหตุของการตายไว้ด้วย และ เพราะผลการวิจัยพบว่าครูสุศึกษาที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ได้เขียนไว้ว่าขอบเขตของเนื้อหาวิชาหมวดศึกษาค้นคว้า เรื่อง คำจำกัดความ สาเหตุและระยะของความตายใน เรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ครูสุศึกษาอาจเห็นว่าในการที่จะศึกษา เรื่องเกี่ยวกับความตายซึ่งเป็น เรื่องที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการตายเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ จึงเห็นสมควรที่จะได้มีการศึกษาถึง เรื่องนี้ซึ่งสอดคล้องกับข้อเขียนของ ปิ่น มุกข์นิตย์ (2499 : 361-366) ได้เขียนไว้ว่า ความตายเป็นทุกข์เพราะต้องจากใจตาย คือ ใจจริงเรายังไม่อยากจะตาย แต่เกิดจะตายขึ้นมาทั้งๆ ที่ยังไม่อยากจะตายเราต้องจากใจตายนี้ คือ ทุกข์ ดังนั้นวิธีที่จะแก้ทุกข์เพราะ เรื่องตายไม่มีกลวิธีใดดีกว่า เราสู้ เรื่องตายให้มาก .

3. ครูสุศึกษาที่มีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับ เห็นในด้านคุณสมบัติของผู้สอนหมวดศึกษาถึง 13 เรื่อง เรื่องที่สำคัญและน่าสนใจ คือ ผู้สอนหมวดศึกษาค้นคว้า เทคนิคในการให้คำปรึกษา และรู้ หลักการแก้ปัญหา ครูต้องมีความรู้ความ เข้าใจลึกซึ้งในเรื่องหมวดศึกษา และสามารถใช้ภาษาได้ ถูกต้อง เข้าใจง่ายและ เหมาะสมในการสื่อสาร

ใน เรื่องผู้สอนหมวดศึกษาค้นคว้า เทคนิคในการให้คำปรึกษาและรู้หลักการแก้ปัญหา ซึ่งครูสุศึกษาที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ เห็นด้วยนั้น อาจเป็น เพราะบุคคลสำคัญในการแนะแนวหรือ ให้คำปรึกษาในโรงเรียน คือ ครูซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเป็นส่วนใหญ่ในด้าน การสอน และการให้ คำแนะนำปรึกษาเป็น เทคนิคเฉพาะของการช่วยคนโดยอาศัย การสัมภาษณ์ สนทนากัน เพื่อให้ผู้ที่มี ปัญหาหรือมีความทุกข์ใจเกิดความ เข้าใจตนเองมีความ สำนึกรับผิดชอบและกล้าเผชิญชีวิต แก้ปัญหา ได้ด้วยดีมีความสุข (สุโท เจริญสุข 2523:208) และ จะเห็นว่าในปัจจุบันการแนะแนวใน วิทยาลัยนันทวันจะมีความสำคัญ และมีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีการ เปลี่ยนแปลงหลักสูตร และปรัชญาการเรียนการสอน ผู้เรียนมีสิทธิ เสรีภาพในการศึกษามากขึ้น เพียงไร ความจำเป็นต้องใช้บริการแนะแนวจะ เพิ่มขึ้น เป็นเงาตามตัว ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากภาวะความ กดดันทางสังคมก็ดี ปัญหาการอบรมเลี้ยงดูก็ดี บริการแนะแนวจะสามารถช่วยแต่ละคนให้ เข้าใจ ตนเอง เข้าใจสภาวะของตน เข้าใจความรู้สึกของตนเองและแน่นอนที่สุด เด็กก็จะตัดสินใจด้วย ตนเองได้ ครูแนะแนวจะเป็น เพียงคอยช่วยให้ เด็กตัดสินใจ เลือกกระทำในสิ่งที่ ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด

(สุโท เจริญสุข 2523:109) ซึ่งสอดคล้องกับที่ ลีวิตัน (Leviton อ้างถึงในสุริย์ จันทร์โมล 2525:41) ได้กล่าวถึงการเตรียมครูมรรคศึกษาจะต้องเป็นผู้มีเทคนิคการแก้ปัญหาต่างๆ และมีความสามารถในการผสมผสานความคิดในการสอนและในกระบวนการให้คำปรึกษา และ เกลน แอล เครน (Glen L. Crane 1974:25) อ้างถึงในมุสสตี ธูว์ควัณน์ 2530:2) ได้เสนอความคิดไว้ว่า ห้องเรียนอาจจะอยู่ที่ใดก็ได้ในชุมชน อันสามารถจะช่วยให้ นักเรียนได้ เรียนรู้ตามความสนใจของเขาเมื่อเขาต้องการ โดยอาจได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาบ้าง นอกจากนี้แล้ว น้อมจิตต์ ชูสุวรรณ (2521:ง-จ) ยังพบว่า นักศึกษาและบุคคลทั่วไปมีความคิดเห็นที่ ครูสังคัม ศึกษาควรถือเป็นหน้าที่โดยตรงในการให้คำปรึกษา ใช้เทคนิคและจิตวิทยาในการแนะแนวตลอดจนให้คำปรึกษา ในการแก้ปัญหานักเรียนทั้งในเรื่องการเรียน และส่วนตัว เพื่อช่วยให้นักเรียน มีพัฒนาการทั้งทางด้านวิชาการและบุคลิกภาพ

3.1 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในด้านคุณสมบัติของผู้สอน เรื่องที่ว่าครูต้องมีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องมรรคศึกษา พบว่าสอดคล้องกับที่ เครส (Crase 1980:569) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักมรรคศึกษาว่า ควรเป็นผู้เข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย ต้องมีความรู้ในเรื่องความตาย และมรรคศึกษา และตรงกับที่ สุโท เจริญสุข (2520:67) กล่าวว่า "ครูผู้สอนควรรู้เนื้อหาวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี และงานเด่นของครู คือ งานสอน ครูต้องเอาดีทางงานให้ได้และ เป็นครูที่จริงจัง ดังนั้นครูควรมีความรู้สึกสามประการคือ ครูต้องมีจิตใจรักเด็กที่ครูสอน รักที่จะสอนเด็ก และต้องมีจิตใจชอบในวิชาทุกวิชาที่ทำหน้าที่สอนประจำ" (สุโท เจริญสุข 2520:85) ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้าของมรรคศึกษา ผู้สอนควรมีความรู้เกี่ยวกับมรรคศึกษาอย่างถ่องแท้ หรือถ้าไม่สามารถสอนในหัวข้อที่ตนเองไม่มีความรู้ดีพอ ก็ควรรู้แหล่งที่จะหาวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ มาสอน

3.2 ครูสุขศึกษาเห็นด้วยกับการที่ผู้สอนมรรคศึกษา ควรสามารถใช้ภาษาได้ถูกต้อง เข้าใจง่าย และเหมาะสมในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับที่ เครส (Crase 1980:569-570) ได้เสนอคุณสมบัติของครูผู้สอนมรรคศึกษาว่า ครูต้องสามารถใช้ภาษาได้ถูกต้อง เข้าใจง่าย โดยเฉพาะเมื่อให้ความรู้แก่เด็ก และลีวิตัน (Leviton อ้างถึงในสุริย์ จันทร์โมล 2525:40) ได้กล่าวถึงการเตรียมครูผู้สอนมรรคศึกษาว่าควรรู้จักใช้คำพูดถ่ายทอดความรู้ แง่คิด การใช้ภาษาให้ผู้เรียนมีความรู้ลึกกว่า การพูดถึงคำว่า "ตาย" เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ และข้อค้นพบของ

จางง์ วิบูลย์ศรี (2528:160-169) ที่ว่า ภาษามีอิทธิพลต่อความคิดเชิงเหตุผลของเด็ก ดังนั้น หากภาษาที่ใช้อธิบายปัญหาไม่แจ่มแจ้งหรือไม่ชัดเจนเท่าที่ควรแล้วจะทำให้เด็กขาดพัฒนาการด้านความคิดเชิงเหตุผลไปด้วย ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ภาษาเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสื่อสาร การที่จะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจตรงกันได้นั้น ก็ต้องมีความระมัดระวังในการใช้ภาษาที่เหมาะสม และเข้าใจง่าย มิเช่นนั้นผู้เรียนจะไม่เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และในเมื่อภาษามีความสำคัญดังกล่าวแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนมรรคศึกษาจะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาได้ถูกต้อง เข้าใจง่าย และเหมาะสมในการสื่อสาร

3.3 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ 2 เรื่อง คือ ผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นครูสุขศึกษา และผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมาก ซึ่ง ฮาร์ดท (Hardt 1975:96) ได้เสนอแนะไว้ว่าการสอนมรรคศึกษาควรเป็นหน้าที่ของโรงเรียน โดยเฉพาะนักสุขศึกษาจะต้องรับภาระเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องความตาย และสุขภาพ โสภนประยูร (2528:154-164) กล่าวว่า การสำรวจเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของเด็กวัยเรียนโดยฝ่ายการศึกษาและฝ่ายการสาธารณสุข พบว่า เด็กนักเรียนทั่วไปมีพฤติกรรมสุขภาพ ทางด้านความรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ยังไม่ดีพอ ตัวครูผู้สอนสุขศึกษาไม่สามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขาดแคลนครูหรือบุคลากรที่มีความรู้ด้านสุขศึกษาโดยตรง เพราะการให้สุขศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพนั้น เป็นงานที่ต้องใช้บุคลากรที่ศึกษาแล้วเรียน โดยเฉพาะจึงจะช่วยให้ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งใน เรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าที่ครูสุขศึกษาไม่แน่ใจในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นครูสุขศึกษานั้น อาจเป็นเพราะงานของครูสุขศึกษานั้นมีมาก และจำนวนคาบเวลาเรียนก็น้อย ถ้าจะต้องสอนมรรคศึกษาก็จะเป็นการเพิ่มภาระของครูมากขึ้น

ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมากนั้นขัดแย้งกับ กรมสามัญศึกษา (2525:106-107) ได้เขียนไว้ว่า ครูอาวุโสนั้นมีความคุ้นเคยกับระบบชีวิตและระบบพฤติกรรมในโรงเรียนมาเป็นเวลานาน จนมีความมั่นใจที่จะตัดสินใจได้จับใจกว่า พฤติกรรมใด เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมและ เมื่อพบพฤติกรรมใดที่เบี่ยงเบนไปจากแนวที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสม ก็ตัดสินใจได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องแก้ไข ส่วนครูหนุ่มสาวอาจจะยังไม่มีแนวคิดที่เด่นชัด เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสม และอาจไม่มีความเชื่อมั่นใน "บารมี" ของตัวเองมากพอที่จะเข้าแก้ไขพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของนักเรียนได้ทันท่วงที ครูหนุ่มสาวจึงอาจจะมีการปรับแก้พฤติกรรมนักเรียนได้ไม่ทันท่วงทีเท่าครูอาวุโส ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะเป็นการดี

และเหมาะสมมากหากทำให้ครูที่มีอายุมากหรืออาวุโส เป็นผู้สอนมรรคศึกษา เพราะครูที่มีอายุมากหรืออาวุโสนั้นจะมีประสบการณ์การสอนมานาน มีความคุ้นเคยกับนักเรียนมาก ทำให้มีความเข้าใจชีวิตและปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าครูที่มีอายุน้อย

4. การจัดและดำเนินการสอนมรรคศึกษา

4.1 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ในเรื่องการจัดและดำเนินการสอนมรรคศึกษาโรงเรียนควรคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตร ครูผู้สอน ก่อนที่จะจัดและดำเนินการสอน ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องที่ สุจริต เพียรชอบ (2530:27) เขียนไว้ว่า แม้ว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาจะได้ใช้หลักสูตรมาชั่วยาวระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตาม ครูส่วนหนึ่งก็ยังไม่เข้าใจและมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรระดับมัธยมอยู่ จึงทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมายเท่าที่ควร ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะบรรจุวิชามรรคศึกษาลงในหลักสูตรและครูควรจะต้องศึกษาหลักสูตรอย่างลึกซึ้ง เพราะครูเป็นผู้ที่จะต้องแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน และการที่การเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับขั้นตอนนี้เป็นสำคัญ และมารศรี ภิรมย์ราช (2519:50) ได้กล่าวไว้ว่า

"ในการนำหลักสูตรไปใช้ให้สัมฤทธิ์ผลนั้น จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรหลายฝ่ายในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้าหมวด ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่และนักเรียน จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุด ดังนั้นครูจึงต้องมีความรู้และความเข้าใจกับหลักสูตรและการสอน เพื่อที่จะสามารถจัดกิจกรรมการสอนที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร"

จะเห็นได้ว่าถึงแม้หลักสูตรจะพร้อม แต่ครูผู้สอนไม่พร้อมก็จะจัดและดำเนินการสอนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ดังที่ สุชาติ โสมประยูร (2525:49) กล่าวว่า "ครูเป็นหัวใจของการจัดและดำเนินการศึกษาในทุกๆระดับ วิชาต่างๆ จำเป็นต้องได้ครูที่มีคุณสมบัติเฉพาะจึงจะสามารถช่วยให้นักเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพได้สมเจตนาของหลักสูตร" ดังนั้น ครูจึงต้องมีความพร้อมทั้งในด้านคุณวุฒิ ความรู้ หรือประสบการณ์ทางด้านมรรคศึกษาและควรจะต้องผ่านการอบรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนมรรคศึกษา ตลอดจนต้องมีความรักความเข้าใจ และศรัทธาในวิชา

ที่จะสอนด้วย ดังนั้นก่อนที่จะจัดและดำเนินการสอนมรณศึกษาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตร และครูผู้สอน

4.2 ในเรื่องการจัดสอนมรณศึกษาโดยสอดแทรกบางส่วน เข้าในวิชาสุศึกษาผลการวิจัยพบว่า ครูสุศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูสุศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยนั้น อาจเป็นเพราะสุศึกษาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับการดูแล บำรุงรักษาสุขภาพตั้งแต่ก่อนเกิดจนถึงวัยชราหรือสูงอายุ และเรื่องมรณศึกษานั้นก็เป็นช่วงต่อจากวัยสูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้ครบวงจรชีวิตของคน จึงควรสอดแทรกมรณศึกษาเข้าไปในวิชาสุศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับบทความของสุรีย์ จันทร์โสมลี (2525:39) ที่กล่าวว่ามิกิจกรรมสุศึกษาที่ทำงานอย่างมากมายแต่งงานสุศึกษาเข้าไปไม่ถึงนั้นปลายของชีวิต วาระสุดท้ายหรือจุดจบของชีวิตเรา ยิ่งขาดการทำความเข้าใจการเตรียมตัวก่อนตาย

4.3 ครูสุศึกษามีความเห็นด้วยว่าควรจัดสอนมรณศึกษา โดยสอดแทรกบางส่วน เข้าในวิชาอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่วิลกูส (Willgoose 1982:154) ได้กล่าวถึง เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องในการสอนมรณศึกษาระดับมัธยมว่าสิ่งที่จะต้องเรียนนั้นจะเกี่ยวกับด้านการแพทย์ กฎหมาย การประกันภัย จิตวิทยา สังคมวิทยา และศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูสุศึกษามีความเห็นด้วยนั้นอาจเป็นเพราะถ้าพิจารณาจาก เนื้อหาวิชาที่จะสอน จะเห็นว่ามีส่วนที่สามารถสอดแทรกในวิชาวิทยาศาสตร์ได้ เช่น ธรรมชาติของชีวิต และบางส่วนสอดแทรกในวิชาสังคมศึกษาได้ เช่น การจัดการศพทางประเพณีและวัฒนธรรมของศาสนาต่างๆ และปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมอันสืบเนื่องมาจากความตาย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการจัดสอดแทรกมรณศึกษาเข้าไปในหลายวิชาโดยไม่ต้องให้ซ้ำซ้อนกันนั้นก็มีผลดี เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย และเพิ่มความสนใจมากขึ้นด้วย

5. ด้านกิจกรรม สื่อการสอน และการวัดผลของการสอนมรณศึกษา

5.1 โดยส่วนรวมครูสุศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย โดยเรียงลำดับดังต่อไปนี้ คือ ควรมีตำราหรือเอกสารเกี่ยวกับมรณศึกษาไว้ในห้องสมุดเพื่อใช้ศึกษาค้นคว้า ในการสอนมรณศึกษาควรรีใช้สื่อ หรือวัสดุอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับประกอบการสอน เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ วีดีโอ แผนภูมิ เป็นต้น และควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้เกี่ยวกับมรณศึกษามา

บรรยายประกอบบทเรียนบางบทหรือจัดบรรยายพิเศษในโรงเรียน จะเห็นว่าทั้ง 3 ประการนั้นเกี่ยวกับเรื่องสื่อการสอนทั้งสิ้น ดังที่ ชอร์ส (Shores 1960:3) ได้กล่าวว่าสื่อการสอนเป็นเครื่องมือช่วยในการสื่อความหมายใด ๆ ก็ตามที่จัดโดยครูและนักเรียน เพื่อเสริมการเรียนรู้ เครื่องมือการสอนทุกชนิดจัดเป็นสื่อการสอน เช่น หนังสือในห้องสมุด วัสดุทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สไลด์ ฟิล์มสตริป รูปภาพและแผนที่ ตลอดจนวัสดุของจริง และทรัพยากรจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ อีไล (Ely, 1972:32-40) ที่ได้แบ่งสื่อที่ออกแบบขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษา และสื่อที่มีอยู่ทั่วไปแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ คน วัสดุ อาคารสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ กิจกรรม และสาขาวิชา โสภณประยูร (2524:18) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการสอน สุขศึกษาในการประชุมวิชาการของสมาคมสุขศึกษาพลศึกษาและสันตนาการแห่งประเทศไทยไว้ว่า วัสดุอุปกรณ์ หรือสื่อการเรียน ย่อมมีความสำคัญต่อวิชาสุขศึกษาไม่แพ้วิชาอื่น ๆ ครูจึงจำเป็นต้องรู้จักเตรียมจัดหาและใช้อุปกรณ์ หรือสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน เพื่อให้นักเรียนจะได้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ครบทุกด้าน ดังที่ จอห์น คิวอี้ ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า "คนเราเรียนรู้ได้โดยการกระทำและด้วยอุปกรณ์การสอนที่มีประสิทธิภาพ"

5.2 ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยในเรื่องควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้เกี่ยวกับมรดกศึกษามารายบรรยายประกอบบทเรียนบางบทหรือจัดบรรยายพิเศษในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริชาติ วรณประภา (2517:77) และวัชรา คลายนาท (2523:139) พบว่าความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาในเรื่องการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อให้การเรียนการสอนน่าสนใจ และนักเรียนได้รับความรู้มากขึ้น ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย ตลอดจนอภิปรายหรือได้วาทิ ประกอบการเรียนการสอนทำให้เกิดการพัฒนาด้านการศึกษาแก่นักเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแซมมวล ดันแคน (Samuel Duncan 1960:1306) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ครูและนักเรียนควรร่วมกันวางแผนกำหนดระยะเวลาในการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ตลอดจนการชมงานภายนอกสถานที่ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการศึกษาทางความรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะหน้าที่ของครูมิใช่สอนหนังสืออย่างเดียว แต่มีหน้าที่ให้การศึกษอบรมตลอดจนเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวาง เฉลียวฉลาด ทันสมัยทันเหตุการณ์ในสังคมยุคใหม่ จึงต้องเน้นบทบาทและหน้าที่ด้านวิชาการ และกิจกรรมเสริมสร้างสูตรแก่นักเรียนในยุคปัจจุบัน เป็นสำคัญ และที่สำคัญคือ ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ได้กล่าวว่าแหล่งความรู้ที่จะได้จากบุคคลในชุมชนมีมากมาย การทำให้

บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมส่งเสริมหลักสูตรมรณศึกษามีความสำคัญมาก และได้เสนอแนะวิทยากรที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ หน่วยงาน สัปเหร่อ พระ เจ้าพนักงานผู้พิจารณาการตาย แพทย์ นักจิตวิทยา ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้เป็นการช่วยทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในบทเรียนดีขึ้น และกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น เพราะการเชิญวิทยากรนั้น หมายถึง การเชิญผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ หรือผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายหรือสาธิต เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน

5.3 ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจในเรื่อง การสอนมรณศึกษาควรจัดให้มีการสอนแบบบทบาทสมมติ สร้างสถานการณ์เกี่ยวกับความตายขึ้น เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาไม่แน่ใจอาจเป็นเพราะการจัดให้มีการสอนแบบบทบาทสมมติ สร้างสถานการณ์เกี่ยวกับบทเรียนขึ้นนั้น เป็นการสิ้นเปลือง เวลาทั้งในด้านการเตรียมการและดำเนินการแสดง นอกจากนี้ผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่ายังขาดความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ในการสอนวิธีนี้ (อมรา ปฐกัญญาบุรณ์ 2522:147) ส่วนอัลคอห์น (Alkorn 1970:165) ได้เสนอรูปแบบที่นิยมใช้ในการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาอย่างหนึ่งคือ การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเน้นปัญหาและสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นว่าต้องให้ผู้เรียนทั้งในฐานะผู้ดู และผู้แสดง เข้าใจปัญหาต้องแก้ก่อน การประเมินผลวัดจากการแสดงบทบาทความกำหนดขึ้น โดยให้เวลาในการซักซ้อมความเข้าใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นความสำเร็จในการแสดงทีเดียว อมรา ปฐกัญญาบุรณ์ (2522:ค) ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ผลการใช้สื่อการสอนประเภทนี้ผู้สอนระบุว่าทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น แล้วยังทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนดีขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:4) ได้เสนอว่าการสอนแบบบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสามารถจะร่วมมือกันการจัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องความตายได้ดีขึ้น ดังที่คลาร์ค และสตาร์ (Clark and Starr 1976:235-241) ได้กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) มีประโยชน์ในการให้ความกระจ่างแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับแรงตลึงและความรู้สึกของผู้อื่น (ที่มีต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง) เพราะจุดประสงค์ของการแสดงบทบาทสมมติก็คือ เพื่อให้มองเห็นปัญหาในสายตาของผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดของเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมมีประโยชน์ในการเตรียมสภาพการณ์ในชีวิตบางประการแก่ผู้เรียน ตลอดจนฝึกทักษะในการแก้ปัญหาต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้สอนควรเลือกใช้และดัดแปลงสื่อการสอนบทบาทสมมติ สร้างสถานการณ์ เพื่อจัด

ประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้เหมาะสมกับโอกาสเนื้อหา วัตถุประสงค์ กำลังความสามารถ ตลอดจนความพร้อมของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งต้องอยู่ในดุลยพินิจของผู้สอนเป็นสำคัญ และควรจัดบ้างเป็นครั้งคราว

6. ความคิดเห็นทั่วไป

6.1 ครูมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในเรื่อง สถาบันศาสนาควรมีส่วนร่วมในการสอนมรณศึกษา ในโรงเรียนตามโอกาสอันควร ซึ่งสอดคล้องกับที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ปทาณิ รุติวัฒนา (2527:14-24) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่เห็นชัดอีกลักษณะหนึ่งคือช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนที่มีชีวิตอยู่ และยังเน้นให้แยกจากผู้ถึงแก่กรรมหรือตาย ออกจากกัน วัด, พระหรือสถาบันศาสนา เป็นสถาบันเดียวที่ทำหน้าที่ด้านนี้ โดยมิได้ถูกหน่วยงานอื่นหรือสถาบันอื่นฯ แบ่งความรับผิดชอบไป ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ครูสุขศึกษาเห็นด้วยนั้น เพราะครูสุขศึกษาเห็นว่าชีวิตหรือสภาพสังคมของคนไทยเกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่ก่อนเกิดจนกระทั่งตาย และที่สำคัญทางด้านการศึกษาของไทยก็เริ่มจากวัดหรือสถาบันศาสนา ดังที่กรีติ ศรีวิเชียร (2526:1) ได้กล่าวว่า " เมื่อศึกษาและพิจารณาในสังคมจากอดีตที่ผ่านมาจะพบว่า วัดในพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย หรือชุมชนไทยอย่างมาก เช่น วัดเป็นสำนักประกอบพิธีกรรม ให้บริการด้านพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาในระยะต่างๆ ของชีวิต และผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อเป็นที่ยอมรับกันว่าสถาบันศาสนามีหน้าที่ในเรื่องการตายโดยตรง ดังนั้นผู้ที่อยู่ในสถาบันศาสนาก็ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาต่อผู้เรียนที่จะมาช่วย เสริมสร้างหรือมีส่วนร่วมที่จะพูดถึง เรื่องเกี่ยวกับความตายในเรื่องที่สถาบันชานาญหรือเชี่ยวชาญกว่าคนในสถาบันอื่น

6.2 ครูสุขศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย ในเรื่องการเรียนรู้ และ เข้าใจมรณศึกษาเพื่อยอมรับว่า ความตายอาจเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะ เป็นสิ่งไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เลสเตอร์ เก็ททีและนิสส์ (Lester, Getty and Kneisl 1974:50-53) พบว่าความกลัวตายและกลัวภาวะใกล้ตายจะลดลงถ้ามีการศึกษาเกี่ยวกับความตายและภาวะใกล้ตายมากขึ้นพร้อมกับว่า ประสบการณ์เกี่ยวกับความตายมีผลให้กลัวความตายและภาวะใกล้ตายน้อยลงด้วยและ เยเวิร์ธ, แคปป์ และวินเก็ท (Yeaworth, Kapp and Winget 1970:20) พบว่าทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลที่มีต่อผู้ป่วยใกล้ตายขึ้นอยู่กับการศึกษาและอบรมที่ทางสถาบันจัดให้นักศึกษา นอกจากนี้แล้ว ลิวลีย์ คิริโล (2529:17) กล่าวว่า "การเข้าใจความหมายของ

ความตายจะทำให้มนุษย์เราไม่หวาดกลัว ปฏิเสธ หรือเรียกหาความตายควรพิจารณาว่าเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงและเป็นสิ่งที่เราควรเตรียมจิตใจให้มีความสงบเพื่อการจากไปที่ดี เมื่อความตายมาถึง" ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ครูสุศึกษาเห็นด้วยนั้น อาจเป็นเพราะโดยปกติแล้วการที่คนเราได้เรียนรู้ในเรื่องใดอย่างดีแล้ว จะทำให้ผู้นั้นเกิดความเข้าใจและยอมรับในเรื่องนั้นอย่างมีเหตุผล และก็ยังเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปแล้วความตาย เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้พ้นและการที่จะให้คนเกิดการยอมรับในสิ่งใดนั้นควรให้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างถ่องแท้เสียก่อนไม่ใช่ เชื่อหรือยอมรับอย่างงมงาย เพราะความตาย เป็นสิ่งน่ากลัวสำหรับผู้ที่ไม่รู้ และเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่มักจะกลัวการเผชิญกับความตาย (นিকা ปวีณเกียรติคุณ 2529:93)

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับมรณศึกษา

2.1 จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อมรณศึกษาของครูสุศึกษาเพศชาย กับครูสุศึกษาเพศหญิง พบว่า ในด้านเนื้อหาครูสุศึกษามีความคิดเห็น เรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิด แตกต่างกันในระดับความมีนัยสำคัญ .05 โดยครูสุศึกษาเพศหญิงมีความละเอียดรอบคอบ อยู่ใกล้ชิดญาติพี่น้องมากกว่าครูสุศึกษาเพศชาย จึงทำให้ครูสุศึกษาเพศหญิงมีความเห็นด้วยมากกว่าครูสุศึกษาเพศชาย และอาจเป็น เพราะเพศชายชอบเสี่ยงโหดโผนไม่กังวลกับ เรื่องความตาย

2.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกันผลการวิจัยพบความคิดเห็นที่แตกต่างกันใน เรื่องต่อไปนี้

2.2.1 ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปีมีความเห็นด้วยในเรื่องเนื้อหา มรณศึกษาที่บรรจุในหลักสูตร ควรประกอบด้วย เรื่องสังคมไทยกับ เรื่องความตายมากกว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี ผู้วิจัยมีความเห็นว่าครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี ยังมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณี เรื่องความตายน้อยกว่า จึงทำให้ครูอยากมีความรู้ในด้านนี้เพิ่มขึ้น สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมของเราเองมีประเพณีและวัฒนธรรมในเรื่องความตายอย่างไร ซึ่งต่างกับครูที่มีประสบการณ์การสอนมานานกว่าย่อมได้รู้ได้เห็นเกี่ยวกับ เรื่องความตาย และอยู่ในสังคมไทยมานานกว่าอาจเห็น เป็นเรื่องธรรมดา เพราะตนเองได้รู้ได้สัมผัสมานานแล้ว จึงทำให้ครูที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวน้อยกว่าครูที่มีประสบการณ์

การสอนน้อยกว่า 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุรินทร์ ฤทธิสาร (2529:25) ที่พบว่า ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยมีความคิดเห็นว่าตนมีปัญหามากกว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมาก และประเสริฐ แยมกสันพุง (2522:105-107) ได้กล่าวไว้ว่า "พฤติกรรมของคนในสังคมย่อมเป็นไปในกรอบของสถาบันต่างๆ ที่สังคมนั้นได้คิดสร้างขึ้นมา เพื่อจัดระเบียบการดำเนินกิจกรรมของสังคม เราต้องศึกษาสังคมเพื่อให้เห็นภาพของสังคมทั้งหมดทำให้เกิดความเข้าใจว่า สังคมดำรงอยู่ได้อย่างไร มีโครงสร้างอย่างไร โครงสร้างนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับความเป็นไปต่างๆ ในสังคม" และกล่าวไว้อีกตอนหนึ่งว่า "การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมซึ่งส่วนใหญ่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลาจะต้องเป็นไปในกรอบของสถาบัน และบรรทัดฐานทางสังคม (social norms) เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และกฎหมาย ซึ่งจะต้องเป็นไปตามสภาพและบทบาท ซึ่งเป็นเรื่องของสิทธิหน้าที่ระหว่างบุคคลในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและสังคม เป็นผู้กำหนด

2.2.2 ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องคุณสมบัติของผู้สอนมรรคศึกษาว่าควรเป็นผู้ที่สามารถควบคุมความรู้สึกได้มากกว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี อาจเป็นเพราะว่าครูที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี ส่วนใหญ่อายุยังน้อยอยู่จึงมีความอ่อนไหวมากกว่า จึงเห็นว่าการควบคุมความรู้สึกนั้นเป็นเรื่องสำคัญถ้าครูไม่สามารถควบคุมความรู้สึกได้แล้วมาสอนในเรื่องที่จะทำให้ผู้เรียนยอมรับหรือเตรียมตัวที่จะเผชิญกับความตายได้อย่างมีความสุขสงบแล้วอาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อผู้เรียนก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ เครส (Cruse 1980:569-570) ได้กล่าวว่า "คุณสมบัติของผู้สอนมรรคศึกษา ควรต้องสามารถสื่อสารกับนักเรียน ครอบครัว และแหล่งบุคลากรในการจัดการเกี่ยวกับความตาย และควบคุมความรู้สึกได้

2.2.3 ครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปีมีความเห็นด้วยในเรื่องคุณสมบัติของผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมาก มากกว่าครูสุศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 5 ปี และ 5-10 ปี อาจเป็นเพราะครูที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี เห็นว่าการที่ครูที่มีอายุมากย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับเรื่องความตายได้รู้ได้เห็นมามาก อยู่ในสังคมมานาน จะทำให้สามารถเป็นผู้สอนในเรื่องเกี่ยวกับความตายได้ดี เพราะมีประสบการณ์

การสอนมากกว่า 10 ปี มีความคุ้นเคยกับนักเรียน ... (Cruse:106-107) ... นั้นมีความคุ้นเคยกับระบบชีวิตและระบบพฤติกรรมในโรงเรียนมาเป็นเวลานานจนมีความมั่นใจที่จะ

ตัดสินใจได้จับไวกว่า พฤติกรรมใด เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมและ เมื่อพฤติกรรมใด เบี่ยงเบนไปจาก แนวที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสม ก็ตัดสินใจได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องแก้ไข" ส่วนครูหนุ่มสาวอาจจะ เห็นว่าครูในวัยของตนเองก็สามารถสอนได้

2.2.4 ในด้านความคิดเห็นทั่วไป เกี่ยวกับมรณศึกษา เรื่องการเรียนรู้ เกี่ยวกับมรณศึกษา เพื่อไม่ให้คิดถึงความแก่ ความตาย อีกต่อไป โดยครูสุขศึกษาที่มีประสบการณ์ การสอนมากกว่า 10 ปี มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุขศึกษาที่มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี อาจเป็นเพราะครูสุขศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปีนั้น ส่วนใหญ่ อายุค่อนข้างมาก ก็อาจมีความคิดว่าการเรียนมรณศึกษาจะช่วยให้ไม่คิดถึงความแก่ ความตาย ซึ่ง สอดคล้องกับบทความของ ลินดา (Linda Sue King 1987:242) เขียนไว้ว่า มรณศึกษาไม่ใช่ การเรียน เพื่อจะไม่คิดถึงความตายหรือไม่ได้มีการตาย แต่ความตายคือความจริง ความรู้สึกนี้จึง ยากต่อการปรับความรู้สึกระยะหนึ่ง ทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่ย่อมต้องรับรู้หรือเกี่ยวข้องกับสัมผัสกับ เรื่อง ของความตายแทบทั้งสิ้น บางคนอาจพบกับการตายของเพื่อนสนิท มิตรสหาย หรือคนใกล้ชิด

2.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสุขศึกษาที่มีภูมิลำเนาการศึกษาต่างกัน ผล การวิจัยพบความคิดเห็นที่แตกต่างกันใน เรื่องดังต่อไปนี้

2.3.1 ในด้านเนื้อหา มรณศึกษา เรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับความตาย ของตนเองและบุคคลใกล้ชิด โดยครูสุขศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทสุขศึกษามีความเห็นด้วยในเรื่อง ดังกล่าวมากกว่าครูสุขศึกษาที่มีภูมิลำเนาวิชาเอก/โทพลศึกษา อาจเป็นเพราะครูสุขศึกษาที่มีภูมิลำเนา การศึกษาวิชาเอก/โทสุขศึกษา มีความเห็นว่าโดยปกติแล้วการที่คนเราได้เรียนรู้ในเรื่องใด อย่างดีแล้วจะทำให้ผู้นั้นเกิดความเข้าใจและยอมรับในเรื่องนั้นๆ อย่างมีเหตุผล และก็ยังเป็นที่รู้ กันโดยทั่วไปแล้วว่า ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา กับทุกคน ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้พ้นการ เตรียมพร้อมสำหรับความตาย จึงเป็นสิ่งจำเป็น สอดคล้องกับ ลิวลี คิริโล (2529:17) กล่าว ไว้ว่า "การเข้าใจความหมายของความตายจะทำให้มนุษย์เราไม่หวาดกลัว ปฏิเสธ หรือเรียกหา ความตาย ควรพิจารณาว่าเป็น เรื่องธรรมดาของชีวิต เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง และเป็นสิ่งที่เรา ควรเตรียมจิตใจให้มีความสงบ เพื่อการจากไปที่ดี เมื่อความตายมาถึง" ดังนั้นครูสุขศึกษาที่มีภูมิลำเนา วิชาเอก/โทสุขศึกษาซึ่งเห็นความสำคัญของสุขภาพ เพราะความตายเป็นเรื่องหนึ่งของสุขภาพ จึง มีความเห็นว่ามรณศึกษาที่บรรจุในหลักสูตรควรมี เรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเอง และบุคคลใกล้ชิดไว้ด้วย

2.3.2 ในเรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นผู้มีอายุมาก โดยครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังการศึกษาวิชาเอก/โทพลศึกษา มีความเห็นด้วยมากกว่าครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังวิชาเอก/โทสุขศึกษา อาจเป็นเพราะครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังวิชาเอก/โทพลศึกษาเห็นว่าครูที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์มาก จะมีความคุ้นเคยกับนักเรียน และเข้าใจชีวิตและปัญหาดีกว่าครูอายุน้อย ซึ่งสอดคล้องกับที่กรมสามัญ (2525:106-107) เขียนไว้ว่า ครูอาวุโสนั้นมีความคุ้นเคยกับระบบชีวิตและระบบพฤติกรรมในโรงเรียนมาเป็นเวลานานมีความมั่นใจที่จะตัดสินใจได้จับวากว่า พฤติกรรมใด เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมและเมื่อพฤติกรรมใดที่เบี่ยงเบนไปจากแนวที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสมก็ตัดสินใจได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ต้องแก้ไข ส่วนครูหนุ่มสาว อาจจะยังไม่มีแนวคิดที่เด่นชัดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสม และอาจไม่มีความเชื่อมั่นใน "บารมี" ของตัวเองมากพอที่จะเข้าแก้ไขพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของนักเรียนได้ทันทั่วทั้งที่ ครูหนุ่มสาวจึงอาจจะมีการปรับแก้พฤติกรรมนักเรียนได้ไม่ทันทั่วทั้งที่เท่าครูอาวุโส

2.3.3 ในด้านคุณสมบัติของผู้สอนมรรคศึกษา เรื่องผู้สอนมรรคศึกษาควรเป็นครูสุขศึกษา โดยครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังวิชาเอก/โทสุขศึกษา มีความเห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวมากกว่าครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังวิชาเอก/โทพลศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าครูสุขศึกษาที่มีภูมิหลังการศึกษาวิชาเอก/โทพลศึกษา มองเห็นความสำคัญของสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจมากกว่าครูสุขศึกษา ที่มีภูมิหลังการศึกษาวิชาเอก/โทอื่น ๆ จึงมีความเห็นมรรคศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องของช่วงสุดท้ายของสุขภาพควรจะสอนโดยครูสุขศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฮาร์ดท (Hardt 1975:96) ได้เสนอแนะไว้ว่าการสอนมรรคศึกษาควรเป็นหน้าที่ของโรงเรียน โดยเฉพาะนักเรียนจะต้องรับภาระเกี่ยวกับศึกษาเรื่องความตาย และสุขภาพ โสภณประยูร (2528:154-164) กล่าวว่า การสำรวจเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของเด็กวัยเรียนโดยฝ่ายการศึกษา และฝ่ายการสาธารณสุขพบว่าเด็กนักเรียนทั่วไปมีพฤติกรรมสุขภาพ ทางด้านความรู้ ทักษะและการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ยังไม่ดีพอ ตัวครูผู้สอนสุขศึกษาไม่สามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขาดแคลนครูหรือบุคลากรที่มีความรู้ด้านสุขศึกษาโดยตรง เพราะการให้สุขศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพนั้น เป็นงานที่ต้องใช้บุคลากรที่ศึกษาเล่าเรียนโดยเฉพาะจึงจะช่วยให้ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง

อนึ่งในการ เปรียบเทียบความคิดเห็น ซึ่งมีประสบการณ์การสอน และภูมิหลังการศึกษา เป็นตัวแปรนั้น จะมีความแตกต่างออกไปจากการ เปรียบเทียบ โดยมีเพศเป็นตัวแปร เพราะความคิดเห็นของคนเรานั้นมีผลจากประสบการณ์และภูมิหลังด้วย ดังเช่นที่ สมปราชาญ์ จอมเทศ (2516 :55) กล่าวสรุปว่า พฤติกรรมของมนุษย์คือ การแสดงออกซึ่งทัศนคติ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ (2522:99) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึงสภาพจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคล หรือความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด) พอจะสรุปได้ว่าทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นผลจากประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และการเรียนรู้ รวมทั้งภูมิหลังของบุคคลนั้นๆ เมื่อภูมิหลังและประสบการณ์ของบุคคลต่างกัน จึงทำให้ความคิดเห็นหรือการประพฤติดต่อกันเดียวกันในลักษณะต่าง กันด้วย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากที่ครูมีความ เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ นั้น ควรจะมีการสอนมรดกศึกษาในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งในโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนั้นผู้วิจัย เสนอว่า ควรจะได้สอดแทรกมรดกศึกษาไว้ในวิชา สุขศึกษา
2. ในการปรับปรุงหลักสูตร มรดกศึกษาควรได้รับการบรรจุ เข้าไว้ในหลักสูตรของครู และนักเรียน
3. ควรมีการอบรมครูในเรื่องมรดกศึกษา เพื่อให้ความรู้แก่ครูทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
4. การจัดการเรียนการสอนควรให้บุคคลากรในชุมชนมีส่วนร่วมด้วยหรือใช้บุคคลากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ เช่น แพทย์ พระ เป็นต้น
5. ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับมรดกศึกษา โดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อมรณศึกษา ของบุคคลากรอื่นๆ ในโรงเรียน เช่น นักวิชาการ ผู้บริหารการศึกษา ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ เป็นต้น แล้วนำมาเปรียบเทียบ
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อมรณศึกษาของครูระดับอื่นๆ เช่น ระดับมัธยมตอนต้น อาชีวศึกษา วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น
3. การวิจัยควรใช้เทคนิคหลายๆ อย่างประกอบกัน เช่น การทดลอง การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น
4. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อมรณศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย